

บทที่ 10

ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ลัทธิหรือระบบเศรษฐกิจ ที่กล่าวมาในบทก่อน ๆ อยู่แล้วหลายลัทธิในอดีต ในบทนี้จะนำเอาลัทธิบางอย่างที่ยังไม่ได้กล่าวถึง หรือกล่าวถึงไม่ละเอียดมาอธิบายเพิ่มเติมไว้ และลัทธิที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อเป็นการสรุป

สังคมนิยมแบบเพื่อฝัน (Utopian Socialism) ยูโทเปีย แปลว่าความคิดฝันโดยเขียนขึ้นเป็นนิยาย วาดภาพสังคมอย่างสวยงาม ทั้งที่ปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ โดยเฉพาะมักเขียนไปในรูปทางสังคมนิยม เริ่มแต่ศตวรรษที่ 16 มีทั้งนักปรัชญา นักสอนศาสนา นักประพันธ์ เป็นผู้เขียนขึ้น เช่น Thomas More, Robert Owen, Charles Fourier, Pierre Joseph Proudhon

ลัทธิฟิวดัล (feudalism) ซึ่งมีเจ้าขุนมูลนายมีอำนาจเหนือเริ่มเสื่อม การค้าที่เจริญตามลัทธิพาณิชย์นิยม เจริญขยายตัวไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก พ่อค้า อุตสาหกรรม ร่ำรวย ประชากรตื่นตัวเรื่องเสรีภาพ เสมอภาค มีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และสะสมทรัพย์สินเป็นของตนจำนวนมาก ตลอดจนชนชั้นปกครองมีอำนาจมาก ทำให้เกิดการปฏิวัติเรียกร้องในฝรั่งเศส ปี 1789 พร้อมกับผู้เขียนแสดงความเห็นในรูปต่าง ๆ อย่างเพื่อฝันทางสังคมนิยม

Thomas More เขียนหนังสือ Utopia (ความเพื่อฝัน) มีอิทธิพลในการปฏิรูปสังคมและเป็นรูปแบบที่คนเห็นตาม โดยเห็นว่าธรรมชาติเป็นสภาพของความบริสุทธิ์

Fourier นักสังคมนิยมแบบเสรีสหกรณ์ ให้มีการอยู่ร่วมกันแบบ phalanstère (ดูรายละเอียดในเรื่อง Fourier) Robert Owen สร้างแนวคิดในทางคุ้มครองแรงงานหญิงและเด็ก ให้มีการผลิตร่วมกัน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนสินค้าโดยตีค่าแรงงานตามเวลาที่ใช้ผลิต สถานที่แลกเปลี่ยนนี้เรียกว่า สถานที่แลกเปลี่ยนแรงงาน (labor exchange) ส่วน Proudhon เห็นควรให้ประชาชนมีเสรีภาพเต็มที่แบบอนาธิปไตย (anarchism) William Godwin อยู่ในกลุ่มอนาธิปไตยเช่นกันได้โจมตีการมีรัฐบาล แต่ด้วยการมีเหตุผลและการเกลี้ยกล่อมเป็นวิธีที่จะทำให้เกิดความสงบและมีระเบียบ เขาไม่เชื่อว่ากฎหมายหรือการปฏิบัติจะทำให้ประเทศมีความสงบ

Louis Blanc นักสังคมนิยมแบบเพื่อผืนผืนหนึ่ง ได้เรียกร้องให้รัฐบาลใช้แนวคิดของเขา ที่ให้ตั้งสถานที่ฝึกงานทางสังคม (social workshop) ให้รัฐบาลประกันว่า ประชาชนทุกคนมีงานทำสถานที่ฝึกงานนี้มีเครื่องมือและค่าใช้จ่ายออกโดยรัฐบาล ให้คนงานควบคุมตนเองโดยไม่มีนายจ้าง แล้วจะทำให้คนงานมีอิสระหากยังมีโรงฝึกงานของเอกชนอยู่ จะไม่สามารถแข่งขันกับของรัฐบาลแล้วจะรวมเป็นของรัฐบาลในที่สุด เขาเชื่อว่าจะทำให้คนงานทำงานดีที่สุด และได้ค่าตอบแทนตามที่คนงานต้องการแล้วจะทำให้เกิดความยุติธรรมในการแบ่งปันแนวคิดของเขาได้รับการคัดค้านจากนักการเมืองหลายคนจึงทำไม่ได้

ลัทธิเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่ศึกษามา มีทั้งที่นำมาใช้แล้วเสื่อมไปไม่ได้นำมาใช้ เป็นเพียงทฤษฎีให้ศึกษาในอดีต แต่ก็นำแนวคิดบางอย่างมาใช้ในปัจจุบัน น่าจะได้ศึกษาถึงลัทธิหรือระบบเศรษฐกิจที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน จะได้เข้าใจ ขวากกลาง ช้ายตามที่มีผู้กล่าวถึงอยู่ทั่วไป การจัดแบ่งดังกล่าวโดยอาศัยตัวคนเป็นหลักขวากมือเป็นฝ่ายมีพลังเพราะมีเงินทองร่ำรวย เป็นนายจ้างหรือนายทุน ช้ายมีพลังอ่อนกว่าในด้านเงินทอง แต่เพราะมีจำนวนมากรัฐจะต้องสนใจ ยกสังคมในลักษณะนี้ให้ดีขึ้น ส่วนที่อยู่กลางได้จากขวากและช้ายผสมกันเพื่อหวังให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญ ทางเศรษฐกิจจึงวางหลักเกณฑ์การแบ่งไว้คือ

1. ใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (means of production) ปัจจัยการผลิตในที่นี้หมายถึงสินทรัพย์ที่เป็นทุน (capital goods) ได้แก่โรงงาน เครื่องจักร เครื่องมือ วัตถุดิบ ฯลฯ สำหรับความเป็นเจ้าของได้แก่สามารถใช้ จำหน่าย, ดูแลรักษา ตลอดจนจนหารายได้จากปัจจัยการผลิตนั้น ๆ ได้

ใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตในประเทศหนึ่ง เป็นเรื่องนโยบายของรัฐบาล และกฎหมายบัญญัติไว้ อาจแบ่งเป็นใหญ่ ๆ ได้ 3 อย่างคือ

1.1 เอกชนหรือกลุ่มเอกชนรวมกัน เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและทรัพย์สินอื่น ๆ นาย ก. ข. จนถึง ฮ. จะมีที่ดินบ้านเรือน โรงงาน, เครื่องทอผ้าได้ทั้งนั้น เป็นเสรีภาพในการถือกรรมสิทธิในทรัพย์สิน และประกอบอาชีพ จะตั้งโรงงานทอผ้าเป็นทางหาเลี้ยงชีพได้ รัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครอง เรียกว่าเศรษฐกิจแบบเสรี (economic liberalism) เอกชนมีกรรมสิทธิในทรัพย์สินได้ (private property)

ประเทศใดเปิดเสรีภาพให้เอกชนประกอบธุรกิจ มีกรรมสิทธิในทรัพย์สินได้ เรียกว่า ลัทธิหรือระบบนายทุน (capitalism) คือเอกชนถือกรรมสิทธิในสินค้าที่เป็นทุน ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมได้ผลิตสินค้าขึ้นขายร่ำรวย มีอำนาจทางธุรกิจ เช่น ทำธุรกิจแบบผูกขาด เพราะสามารถรวมทุกเป็นการประกอบการขนาดใหญ่ ถือได้ว่าอยู่ทางขวา มีการแข่งขัน ผู้แพ้ย่อมยากจน

1.2 รัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต รัฐบาลใช้อำนาจของตน เข้าดำเนินธุรกิจเสียเอง โดยซื้อเครื่องจักรตั้งโรงงานขึ้นผลิตสินค้า ถือว่ารัฐร่ำรวยดีกว่าจะได้แบ่งเฉลี่ยไปให้ผู้ยากจนได้ หรือทำการผลิตโดยไม่หวังกำไร เพื่อช่วยสังคมส่วนมากให้ซื้อของราคาถูก มีของกินของใช้ปัจจัย 4 เพียงพอ โดยเล็งเห็นว่าเอกชนประกอบธุรกิจมักเห็นแก่ตัว หวังกอบโกยกำไร ทำให้บางคนว่างงาน ประเทศใดรัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและทรัพย์สินต่าง ๆ (public property) เรียกว่าใช้ลัทธิสังคมนิยม (socialism) สังคมหรือประชาชนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน เป็นฝ่ายซ้าย เพราะตรงข้ามกับขวา โดยเชื่อว่าจะช่วยประชากรส่วนใหญ่ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นหากรัฐกระจายทรัพย์สินออกไปสู่คนจำนวนมาก เอกชนไม่มีกรรมสิทธิในทรัพย์สินก็สร้างควมร่ำรวยแก่ตัวไม่ได้ ให้ทุกคนทำงานได้ค่าจ้างพอที่จะซื้อหาปัจจัย 4 ได้พอ ตัดการแข่งขันรุนแรงออก

1.3 เอกชนและรัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตได้ คือ ผสมกัน เอกชนตั้งโรงงานได้ รัฐบาลก็ตั้งได้เมื่อเห็นสมควร แต่ต้องไม่ค้ำกำไร เพื่อช่วยประชาชนให้มีพอใช้ เช่น กิจการสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การรักษาความสะอาด กิจการคมนาคมขนส่ง เช่น การรถไฟ การเดินรถประจำทาง ฯลฯ กิจการทางทหาร เช่น การซื้อเพลิง, อุตสาหกรรมผลิตอาหาร, กิจการเป็นอุตสาหกรรมขั้นมูลฐาน เช่น ถลุงเหล็ก, การขุดเจาะน้ำมัน ฯลฯ สถาบันการเงินต่าง ๆ เป็นต้น นอกนั้นปล่อยให้เอกชนทำเองเพื่อช่วยบรรเทาภาระของรัฐบาล จึงเรียกลัทธินี้ว่าลัทธิเศรษฐกิจแบบผสม (mixed economy)

2. ใครมีอำนาจตัดสินใจปัญหาเศรษฐกิจ เมื่อดำเนินธุรกิจตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นแล้ว ใครมีอำนาจบอกว่าจะผลิตอะไร ผลิตจำนวนเท่าไร ผลิตอย่างไร และจะแบ่งสรรสิ่งที่ผลิตได้ไปให้ใคร

ผู้ที่จะต้องตัดสินใจดังกล่าวมีได้ 2 ฝ่าย คือ (1) ใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและดำเนินธุรกิจใด เป็นผู้ตัดสินใจเอง นั่นคือเอกชนดำเนินธุรกิจเอกชนเป็นผู้ตัดสินใจ เรียกระบบนายทุน รัฐดำเนินธุรกิจรัฐบาลตัดสินใจปัญหาเอง รวม 2 ฝ่ายตัดสินใจเรียกระบบเศรษฐกิจแบบผสมนอกจากนี้ ระบบนี้ ยังมีกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น สหภาพแรงงาน สมาคมนายจ้าง ฯลฯ มีส่วนในการช่วยตัดสินใจ (2) ให้รัฐบาลฝ่ายเดียวเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาทางเศรษฐกิจดังกล่าว โดยรัฐบาลมีคณะกรรมการวางแผนเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจและด้านการผลิตอื่น ๆ พิจารณา แล้วตัดสินใจ เรียกระบบสังคมนิยม

3. ใช้จักรกลอะไร (mechanism) เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำตัดสินใจหาหนันั้น อาจมีได้ 2 อย่างคือ

3.1 ดำเนินการโดยใช้จักรกลแห่งตลาด (market mechanism) เรียกได้หลายอย่างเช่นเสรีภาพทางเศรษฐกิจ (economic liberalism) มือที่มองไม่เห็น (invisible hand) การปล่อยให้ไปเอง (laissez faire) เป็นต้น เพื่อกำหนดราคาสินค้าและปัจจัยการผลิตที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อันเป็นการทำงานของดีมานด์และซัพพลายเพื่อกำหนดราคา แล้วธุรกิจทุกอย่างจะดำเนินไปโดยถูกต้อง เกิดเสถียรภาพ มีสมดุล เพราะเมื่อใดสินค้ามีขายน้อย ความต้องการมาก ราคาจะแพง เมื่อสินค้ามีขายมาก ความต้องการน้อย ราคาถูก ในระยะนานจะปรับตัวเกิดสมดุล ราคาจะเป็นที่พอใจแก่ผู้ซื้อผู้ขายเอง ซึ่งเรียกการดำเนินงานตามระบบนายทุน

3.2 ดำเนินการไปตามการชี้แนะหรือออกคำสั่งให้ทำ (directive or command) โดยมีคณะกรรมการวางแผนส่วนกลางกำหนด ให้บริษัทใดผลิตอะไร จำนวนเท่าไร ราคาเท่าไร เป็นต้น เช่น โรงงาน ก.ผลิตปุ๋ย 1000 ตัน ราคาตันละ 2000 บาท ก็ต้องทำตามนั้น ถือว่ามีลักษณะบังคับเป็นไปตามวิธีนี้เรียกว่า สังคมนิยมแบบบังคับ (socialist command economy)

หากประเทศใดมีทั้งเอกชนดำเนินการโดยอาศัยจักรกลแห่งตลาด บางธุรกิจยังให้คณะกรรมการวางแผนส่วนกลางกำหนดเป้าหมาย ราคาและนโยบายแล้ว ออกคำสั่งให้ทำรวมอยู่ด้วย เรียกว่าระบบเศรษฐกิจแบบผสม

จึงสรุปได้ว่า ระบบเศรษฐกิจที่ประเทศต่าง ๆ ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ 5 ระบบใหญ่ ที่สำคัญ คือ

1. ระบบนายทุน เช่น สหรัฐอเมริกา
2. ระบบสังคมนิยมแบบบังคับ (socialist command economy) หรือระบบคอมมิวนิสต์ เช่น รัสเซีย
3. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (mixed economy) เช่น ไทย, มาเลเซีย, สิงคโปร์ ยังมีระบบสังคมนิยมที่มีลักษณะพิเศษออกไปอีก
4. ระบบสังคมนิยมแบบเฟเบียน (Fabian socialism) หรือระบบสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย (democratic socialism) เช่น อังกฤษและประเทศในแถบสะแกนดิเนเวีย (สวีเดน, นอร์เวย์และเดนมาร์ค)
5. ระบบสังคมนิยมเสรีหรือสังคมนิยมแบบให้ตลาดกำหนดราคา (liberal or market socialism) เช่น ยูโกสลาเวีย

จะได้อธิบายระบบหรือลัทธิเศรษฐกิจเหล่านี้ให้ละเอียดขึ้น

1. **ระบบนายทุน (capitalism)** เป็นระบบเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่ทำให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้อย่างกว้างขวาง และดำเนินธุรกิจได้ โดยรัฐบาลแทรกแซงแต่น้อย เพื่อหวังกำไรที่เรียกว่านายทุนหรือนายจ้าง หมายถึงรัฐบาลนิยมส่งเสริมบุคคลชั้นนี้ให้ประกอบอาชีพโดยสะดวกเพราะเป็นผู้ก่อความมั่งคั่งให้แก่ประเทศ จึงคล้ายไปทางพาณิชนิยม แตกต่างกันตรงที่ นายทุนเป็นผู้ลงทุนประกอบธุรกิจเพื่อผลิตสินค้าให้บริการ โดยการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นผลิต ส่วนพาณิชนิยมเป็นการนิยมพ่อค้าที่นำเอาสินค้าจากนายทุนไปจำหน่ายอีกทีหนึ่ง เป็นงานช่วยนายทุนในการจำหน่าย นายทุนจึงมีทุนนำมาลง อันได้แก่การตั้งโรงงานมีเครื่องจักรเครื่องมือ วัตถุดิบ ทำสินค้าชนิดต่าง ๆ ขึ้น ได้รับการยกย่องเพราะเป็นผู้ที่เสี่ยงสามารถรวมปัจจัยการผลิตอันมีแรงงาน ทุน ที่ดิน และความรู้ความสามารถ เข้าด้วยกัน เพื่อผลิตสินค้าที่คนทั่วไปนิยมใช้ได้ ระบบนายทุนจึงหมายถึงประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย ที่ยอมให้ดำเนินการโดยเอกชน เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีทุน (capital goods) มาก บางครั้งมีคนนำมาใช้ ให้หมายถึงเฉพาะการให้เอกชนประกอบธุรกิจโดยอิสระ และมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ แม้จะเป็นประเทศยากจน ไม่มีทุนมากนัก ยังไม่ถูกต้อง เมื่อนับถือผู้มีทุนเป็นคนสำคัญ ควรเป็นประเทศอุตสาหกรรม

ความเป็นมาของระบบทุนนิยม ยังไม่ปรากฏชัด ในขณะที่ประเทศยังเป็นเกษตรกรรมอยู่มากและใช้ระบบฟิวดัลลิส (feudalism) หรือระบบศักดินาที่ช่วยเหลือเกษตรกรและช่างฝีมือ แต่ให้อยู่ในเขตที่ดินของเจ้าขุนมูลนายเท่านั้น เมื่อระบบศักดินาสูลิ้นไป มีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรม ระบบนายทุนจึงเริ่มก่อตัว มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมผลิตสินค้าชนิดต่าง ๆ ขึ้นการค้าขายไปถึงต่างประเทศ มีการใช้ตัวแลกเงินและเอกสารทางการเงินบางอย่าง รัฐบาลส่งเสริมการลงทุนเพื่อตั้งโรงงาน โดยให้อภิสิทธิ์แก่เอกชนทำการผูกขาด (monopoly) อันเป็นทางได้กำไรมาก เรียกได้ว่าระบบนายทุนได้เริ่มที่อังกฤษในศตวรรษที่ 19 ได้มีการกีดกันชาวต่างประเทศนำสินค้าเข้ามาขายในอังกฤษ เกิดลัทธิพาณิชย์นิยมที่ส่งเสริมให้ขายสินค้าออกต่างประเทศให้มาก เท่ากับเป็นการส่งเสริมการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นผลิตสินค้านั้นด้วย ระบบนายทุนจึงสร้างความร่ำรวยให้แก่ประเทศ และแก่ตัวนายทุน (นายจ้างหรือฝ่ายจัดการ) ยังทำให้ประชาชนได้เข้าทำงานมีค่าจ้างสูงกว่ารายได้ทางเกษตรกรรม จึงมีคณนิยมชมชอบ นายทุนที่ใจกว้างมักจัดสวัสดิการแก่คนงานดี ให้คนงานมีความเป็นอยู่ดี จากกำไรที่ได้อย่างมหาศาล โดยการประกอบการขนาดใหญ่ ระบบนี้จึงแผ่ขยายไปยังสหรัฐอเมริกา ส่วนในอังกฤษได้เปลี่ยนเป็นระบบสังคมนิยมแบบเฟเบียน

แต่ผลเสียของระบบนายทุนคือ การแข่งขัน เมื่อรัฐบาลไม่แทรกแซง ปล่อยให้เอกชนดำเนินการย่อมเกิดการแข่งขันรุนแรง โรงงานหรือธุรกิจขนาดเล็กแข่งไม่ได้ เพราะขาดทุนจะเลิกกิจการไปกลายเป็นคนงานอีก ผู้ที่ไม่ได้ทำงานในโรงงานจะมีรายได้ต่ำ ความเป็นอยู่แร้นแค้นและว่างงาน รัฐบาลมัวให้ความสนใจต่อนายทุนฝ่ายเดียว ความยากจนจึงเกิดขึ้น ถ้าเป็นคนส่วนใหญ่จะกลายเป็นข้อบกพร่องของระบบนายทุนจึงมีบางประเทศหันมาทางสังคมนิยม

สรุปลักษณะสำคัญของระบบนายทุนได้คือ

- 1.1 ให้เอกชนหรือกลุ่มเอกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มีเสรีภาพในการประกอบธุรกิจ และถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (private property)
- 1.2 เอกชนนั้นเองเป็นผู้ตัดสินใจหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในการประกอบธุรกิจของตน
- 1.3 การดำเนินธุรกิจเป็นไปตามจักรกลแห่งตลาด (market mechanism)
- 1.4 นายทุนหรือนายจ้างเป็นบุคคลสำคัญได้รับการยกย่องในสังคม

2. ระบบสังคมนิยมแบบบังคับ (socialist command economy) หรือ ระบบคอมมิวนิสต์ หรือมากซิสม์ (Marxism) เป็นระบบ (ลัทธิ) เศรษฐกิจที่รัฐบาลหรือชุมชนเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ความมั่งคั่งทั้งหมด (public property) ไม่ให้เอกชนเป็นเจ้าของทรัพย์สินให้เอกชนเป็นผู้ผลิต ตามความสามารถของตนและให้บริโภคตามที่ตนมีความต้องการ (from each according to his capacity, to each according to his needs) ลัทธิเศรษฐกิจแบบนี้ใช้ในรัสเซียและ จีนคอมมิวนิสต์ที่ซึ่งไม่ได้ให้เอกชนถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (private property) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สินค้าที่เป็นทุน (capital goods) เช่น โรงงานอุตสาหกรรม เครื่องจักร เครื่องมือประกอบ อาชีพ ฯลฯ แต่ยอมให้เอกชนถือกรรมสิทธิ์ในสินค้าใช้บริโภค เช่น เสื้อผ้า อาหารของใช้ ประจำตัว เป็นต้น แต่นักทฤษฎีของรัสเซียให้เรียกประเทศของเขาว่าสังคมนิยม ซึ่งเป็นแบบ ที่อ่อนกว่าคอมมิวนิสต์ เพราะคำว่าคอมมิวนิสต์มีความหมายคลุมเคลือและยังไม่ถึงขั้นนั้น คำว่า คอมมิวนิสต์ยังใช้ในความหมายที่เป็นกรปฏิบัติทางสังคมโดยใช้กำลัง หรือผู้ที่ต่อต้านรัฐบาล

แนวคิดแบบลัทธิคอมมิวนิสต์นี้เป็นของ Karl Marx เป็นแนวคิดต่อต้านหรือตรงข้ามกับ ลัทธินายทุนเพราะลัทธินายทุนให้เอกชนเป็นเจ้าของทรัพย์สินความมั่งคั่ง รัฐบาลจะเข้าแทรกแซง แต่น้อย ลัทธิคอมมิวนิสต์ตามแนวคิดของ Marx มีลักษณะดังที่มีในคำประกาศของลัทธิ คอมมิวนิสต์ รายละเอียดมีในเรื่องนั้นแล้ว ในที่นี้ขอย่อมา คือ ให้ที่ดินและค่าเช่าเป็นของรัฐ เก็บภาษีทางตรงในอัตราก้าวหน้า มรดกให้ตกเป็นของรัฐธนาคารเป็นของรัฐ การคมนาคม และขนส่งเป็นของรัฐ รัฐเป็นเจ้าของโรงงาน และเครื่องจักรใช้ผลิตคนงานมีค่าจ้างใกล้เคียงกัน ผลิตผลทางเกษตรให้นำไปป้อนเป็นวัตถุดิบในโรงงานอุตสาหกรรม พยายามปรับปรุง ชนบทให้ใกล้เคียงกับเมือง การศึกษาจัดให้ฟรี เมื่อเรียนจบแล้วให้เข้าทำงานในโรงงานหรือใน เกษตรกรรมที่รัฐจัดให้

คำประกาศนี้เป็นปรัชญา ในการนำไปปฏิบัติอาจมีปัญหาหลายอย่างหรือปฏิบัติ ไม่ได้ เป็นเรื่องต้องพิสูจน์ด้วยของจริง รายละเอียดกว่านี้ต้องศึกษาเพิ่มเติมอีก

ทฤษฎีและกฎต่าง ๆ ของ Marx เป็นเรื่องเร้าใจ หรือทำให้เห็นอกเห็นใจคนงาน จึงมีผู้หลงใหลและนำมากล่าวอ้าง เช่น ทฤษฎีมูลค่าส่วนเกิน ทฤษฎีการต่อสู้ระหว่างชนชั้น กฎว่าด้วยการเพิ่มทุกข์เข็ญแก่คนงาน กฎว่าด้วยคนงานจะตกเป็นคนว่างงาน เป็นต้น

ในคำทำนายของ Marx ทำให้มองเห็นว่า เขาคิดเข้าข้างคนงาน โดยทำนายว่า คนงานจะรวมพลังบีบบายจ้างและรัฐบาล เพื่อขึ้นเป็นผู้เผด็จการเอง ทำลายภาพพจน์ที่มีการ

แบ่งชั้นคนงานและชนชั้นนายจ้าง ให้เป็นชนชั้นเดียวกัน เรียกว่า รัฐสังคมนิยม เป็นขั้นแรก ของระบบคอมมิวนิสต์ สร้างเป็นรัฐคนงาน (proletarian state) ฝ่ายค้านจะหมดไป หลังจากนั้น ประชาชนจะได้รับ การจูงใจให้ทำงานจนเต็มความสามารถ (full capacity) และบริโภคของกิน ของใช้จากผลิตผลที่ทำได้ร่วมกัน ตามที่ตนมีความต้องการจะกลายเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์เต็มตัว (full communism) รัฐนั้นจะเป็นรัฐที่สมบูรณ์ทุกอย่าง (state of perfection) ตรงตามหลักที่ว่า ได้รับจากทุกคนตามความสามารถของเขา และให้ทุกคนตามความต้องการของเขา

สรุปลักษณะสำคัญของระบบสังคมนิยมแบบบังคับได้คือ

2.1 รัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (public property)

2.2 รัฐบาลหรือกลุ่มผู้ที่รัฐบาลแต่งตั้งเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาทางเศรษฐกิจ

2.3 การดำเนินธุรกิจเป็นไปตามคำสั่งหรือคำแนะนำของคณะกรรมการวางแผนส่วนกลาง (Central planning board) ไม่มีการแข่งขัน ราคาไม่แพงเพราะไม่มุ่งกำไร ทำให้เอกชนมีรายได้ใกล้เคียงกัน

2.4 สังคมหรือประชาชนมีความสำคัญ

3. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (mixed economy) คือผสมระหว่างระบบนายทุนและระบบสังคมนิยมแบบบังคับ ให้เสรีภาพในการประกอบธุรกิจแก่เอกชน ในขณะที่เดียวกันรัฐยังประกอบธุรกิจบางอย่าง หรือตั้งโรงงานผลิตแข่งกับเอกชน การกำหนดราคาจึงมีทั้ง ภาครัฐและเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์กำหนด ประชาชนมอบความไว้วางใจแก่รัฐบาลในการที่จะทำให้เกิดการทำงานเต็มอัตราและให้ราคามีเสถียรภาพ กรณีประเทศไทย เอกชนมีสิทธิตั้งโรงงานหรือบริษัทเพื่อผลิตสินค้าและบริการ ในขณะเดียวกันยังมีรัฐวิสาหกิจอีกประมาณ 100 แห่ง

สรุปลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบผสมคือ

3.1 เอกชนและรัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต รัฐอาจออกกฎหมายจำกัดสิทธิของเอกชนลงได้บ้าง

3.2 เอกชนและรัฐบาลเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาทางเศรษฐกิจโดยนำความคิดเห็นของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เข้าพิจารณาประกอบ

3.3 จักรกลของตลาด ใช้ดำเนินการในการกำหนดราคาและให้งานลุล่วงไปตามจุดหมาย แต่รัฐบาลยังเข้ามากำหนดราคาบางอย่าง เช่นราคาอาหาร ค่าเช่า ค่าจ้างขั้นต่ำ กลุ่มผลประโยชน์ยังมีอิทธิพลผลักดันได้อีก

3.4 เอกชนดำเนินธุรกิจได้ ทรายบดที่ทำได้ดี รัฐก็ส่งเสริมจะไม่ตั้งโรงงานขึ้นผลิตแข่ง

4. ลัทธิสังคมนิยมแบบเฟเบียน (Fabian socialism) หรือลัทธิสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย (democratic socialism) หลังจาก Marx ถึงแก่กรรมปี 1884 กลุ่มนักเขียนนักวิทยาศาสตร์ร่วมกันจัดตั้งสมาคมเฟเบียนขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมนิยมแบบหนึ่งที่แตกต่างจากของ Marx โดยเน้นเรื่อง

1. การเปลี่ยนแปลงจากลัทธินายทุนไปเป็นสังคมนิยมควรเป็นไปทีละน้อย ไม่ใช่ทำอย่างรุนแรงทันที

2. อุตสาหกรรมเปลี่ยนมือจากเอกชนเป็นของรัฐตามระบบสังคมนิยม ทำได้โดยหน่วยงานทางเศรษฐกิจการเมืองที่มีอยู่ โดยทำอย่างสงบ ถือเป็นเรื่องสำคัญในสังคมนิยมประชาธิปไตยที่มีระเบียบแบบแผนโดยให้รัฐสภาทำเป็นกฎหมายขึ้นใช้บังคับ แทนที่จะทำการปฏิวัติอย่างรุนแรงเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือผู้บริหารประเทศ เพื่อเป็นการสร้างงานในอุตสาหกรรมให้ทุกคนมีงานทำ

3. ทำสังคมนิยมให้เป็นคนชั้นกลางส่วนใหญ่ (large middle class) เพื่อให้เป็นฐานในการพัฒนาการบริหารและใช้เทคนิคใหม่ในการผลิตและการปกครอง จะทำได้โดยให้ทุกคนมีงานทำ มีการแบ่งสรรรายได้และทรัพย์สินอย่างเป็นธรรม ด้วยระบบภาษีแบบก้าวหน้าและภาษีมรดก มีการประกันสังคมนิยมแบบรัฐสวัสดิการ การปฏิรูปที่ดินเป็นต้น

4. จะต้องเร่งรัดประชาชนให้รู้จักรับผิดชอบต่อสังคม (social conscience) เพื่อให้ลัทธิสังคมนิยมดำเนินไปได้

สมาคมเฟเบียนได้ชักจูงให้เด็กหนุ่มชาวอังกฤษที่เปรี๊ยะปราคาเป็นสมาชิก เช่น George Bernard Shaw และ the Webbs ได้ทำจุลสารเผยแพร่ลัทธิเฟเบียนและช่วยจัดตั้งพรรคแรงงานและให้มีกฎหมายต่าง ๆ ออกใช้ และสนับสนุนแนวคิดของพรรคโดยการไปบรรยายแก่กลุ่มชนต่าง ๆ ตลอดจนเขียนบทความชี้แจงหลักสำคัญของลัทธินี้ ได้รวมเอาความคิดเห็นของสมาชิกให้สาธารณชนทราบ เพื่อเรียกร้องให้ประชาชนเป็นผู้ควบคุมวิธีการผลิตที่สำคัญ (principal means of production) โดยวิธีการสหกรณ์ แต่ให้ทำไปทีละขั้นตอน

ให้ใช้วิธีการสหกรณ์เข้าแทนลัทธิอนาคิสต์ที่เกิดขึ้นจากกรต่อสู้แข่งขัน การปฏิวัติทาง
อุตสาหกรรม และความป่าเถื่อนของประชาชน สมาชิกเห็นว่าควรใช้การปฏิรูปที่เหมาะสม
ที่สุดเพื่อให้เกิดรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยค่อยเป็นค่อยไป และเป็นไปโดยสันติ

การปฏิรูปที่ดินแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการวางแผนในระยะสั้นและระยะยาว
การเวนคืนที่ดินเพื่อแบ่งสรรแก่ชาวไร่ชาวนา ต้องมีการใช้ค่าที่ดิน รัฐอาจจ่ายเป็นพันธบัตร
ให้ชาวไร่ชาวนาที่ได้ที่ดินต้องทำกินด้วยตนเอง ผ่อนใช้ค่าที่ดิน ห้ามขายที่ดินเป็นอันขาด

การประกันสังคม หรือความมั่นคงทางสังคม ตามแบบฉบับของรัฐสวัสดิการนั้น
เพื่อความสุขแก่ประชาชนแต่เกิดจนตาย โดยจัดให้ทุกคนได้ทำงาน มีการประกันการว่างงาน
ประกันสุขภาพและการเจ็บป่วย ประกันการทุพพลภาพ และชรา โดยให้บำนาญ รวมทั้ง
การสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถา คนพิการ จัดที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้มีรายได้น้อย กล่าวคือ
ปัจจัย 4 ควรมีให้แก่ทุกคนตามควรแก่อัตภาพ

หลักของลัทธินี้ยังได้อาศัยทฤษฎีค่าเช่าของ Ricardo และข้อเขียนของ Henry
George มาวิเคราะห์และวิจารณ์ คือ ค่าเช่าที่ดินให้ตกเป็นของเจ้าของที่ดินนั้น ลัทธินี้เห็นว่าไม่
ยุติธรรม ลัทธิเพเบียนยังได้ให้ความแตกต่างระหว่างความร่ำรวยของบุคคลและความมั่งคั่ง
ของประเทศว่า คนร่ำรวยใช้เงินซื้อสิ่งฟุ่มเฟือยใช้กินหน้าคนอื่น ส่วนความมั่งคั่งของประเทศ
นั้นเป็นของทุกคนในประเทศ กลุ่มเพเบียนไม่เห็นด้วยที่จะให้เอกชนมีกรรมสิทธิในที่ดิน
โดยไม่อยู่ในที่ดิน (absentees) เพราะเป็นการกระทำที่ไม่ยุติธรรม

กลุ่มเพเบียนเห็นว่า สังคมนิยมเป็นผลจากพลังทางเศรษฐกิจและสังคมผลักดันให้
เกิดขึ้น กล่าวคือ อังกฤษแต่ก่อนเป็นระบบนายทุน ทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ คนรวย
รวยเกินไป คนจนจนลง และเพิ่มจำนวนขึ้น กลุ่มนี้เชื่อเรื่องความเจริญเกิดจากการขยายหน้าที่
ของรัฐ การเมืองและการพัฒนาการศึกษา รวมทั้งความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ที่
มีทรัพย์สิน ส่วน Marx ถือว่า มูลค่าส่วนเกินตกแก่นายทุนเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรม กลุ่มเพเบียน
เห็นว่า รายได้ที่ได้มาโดยไม่ลงทุนลงแรง (unearned increment) ของเอกชน เป็นสิ่งไม่ยุติธรรม
เพราะลัทธิสังคมนิยมแบบเพเบียนมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสร้างสังคมคนชั้นกลาง และไม่
ยุคนงานให้ปฏิบัติการ (action) นิดหยุดงาน

ตามข้อเขียนของ the Webbs ไม่ได้ชี้ความสำคัญของการมีสหภาพแรงงานและท่าที
ของต่างประเทศ จนเมื่อเขาไปเยี่ยมรัสเซียซึ่งได้ใช้ลัทธิสังคมนิยมแบบเข้มจึงรู้ว่า แนวคิด
ของตนบางอย่างใช้ไม่ได้ แต่ก็ต้องคิดว่าสังคมนิยมไม่ใช่สิ่งที่คงตัว ควรต่อเติมสร้างเสริม
แต่งให้ดีขึ้นตามกาลเทศะ

5. สังคมนิยมแบบเสรี (liberal or market Socialism) ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 หลายประเทศได้ตื่นตัวทางสังคมนิยม ได้มีนักเศรษฐศาสตร์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง เรื่อง สังคมนิยมแบบเสรี กล่าวคือ ให้มีอิสระเสรีทางเศรษฐกิจ (หมายถึงเลือกซื้อของและประกอบอาชีพได้เสรี) และการวางแผน (economic freedom and planning)

Oskar Lange นักเศรษฐศาสตร์ชาวโปแลนด์ได้เป็นผู้อธิบายลัทธิสังคมนิยมแบบเสรี หรือแบบให้ตลาดกำหนดราคา (market socialism) เพื่อให้แตกต่างจากสังคมนิยมแบบอื่น เพราะแบบอื่นนี้เป็นแบบบังคับ (command economy) คณะกรรมการวางแผนส่วนกลางกำหนดมาทุกอย่าง เช่น ผลิตอะไร จำนวนเท่าไร ใช้วิธีผลิตแบบไหน จะลงทุนเลิกกิจการ แบ่งสรรทรัพยากรไปให้ใครเท่าไร

ส่วนสังคมนิยมแบบเสรี รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (โรงงาน เครื่องจักร เครื่องมือ วัตถุดิบ ฯลฯ) (means of production) โดยมีผู้จัดการโรงงานเป็นผู้กำหนดว่าจะผลิตอะไร จำนวนเท่าไร ผลิตอย่างไรและมีคนงานได้รับค่าจ้างจากรัฐ คณะกรรมการวางแผนส่วนกลาง (Central Planning Board = CPB) เป็นผู้กำหนดราคาซื้อและขายสินค้า วิธีการกำหนดมักดูจากตลาดที่มีการซื้อขายกันอยู่ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของดีมานด์และซัพพลายเป็นผู้กำหนดราคานั้นเอง ลัทธินี้จึงเรียกอีกอย่างว่า สังคมนิยมแบบให้ตลาดกำหนดราคา (market socialism) ราคาจะยืดหยุ่นตาม กล่าวคือ เมื่อใดคณะกรรมการวางแผนส่วนกลางตั้งราคาแพง จูงใจให้ทางโรงงานผลิตมาก เป็นเหตุให้มีสินค้าเหลือตกค้าง จะหาทางลดราคาลงเมื่อใด CPB กำหนดราคาถูก ผู้บริโภคซื้อไปใช้จนหมดจะหาทางกำหนดราคาสูงขึ้น CPB จึงควรกำหนดราคาตรงที่ดีมานด์ และซัพพลายเท่ากัน เพื่อให้เกิดสมดุล CPB จะเปลี่ยนแปลงราคาเมื่อเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ ในการซื้อของหรือกำหนดราคาขาย ผู้จัดการโรงงานจึงถือตามราคาที่ CPB ตั้งไว้ ผู้จัดการโรงงานจะทำให้ต้นทุนต่ำ เพื่อขายได้ถูกยอมทำไม่ได้ เพราะราคากำหนดไว้แน่นอนโดย CPB ทำไรจึงไม่มาก ซึ่งจะแบ่งคืนไปให้แก่ผู้มีส่วนในการผลิต (คนงาน ผู้บริโภคเพราะเป็นสหกรณ์) ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น ดังนั้น เอกชนจึงไม่อาจสะสมทรัพย์สินร่ำรวยเกินไปขึ้นได้ เป็นทางขจัดความเห็นแก่ตัวลงได้ แต่อย่างไรก็ตาม เอกชนยังมีอิทธิพลในการบริโภค (consumer sovereignty) คือมีเสรีภาพที่จะซื้อสินค้าใด ๆ ก็ได้มีประเทศยูโกสลาเวีย ประเทศเดียวที่ใช้ลัทธิเศรษฐกิจแบบนี้

ลัทธินี้ เอกชนสามารถมีกรรมสิทธิในบ้านเรือนที่อยู่อาศัยได้

การบริหารโรงงานอุตสาหกรรมกระทำโดยคนงานของโรงงาน เรียกลัทธิ syndicalism มีการตั้งคนงานเป็นกลุ่ม ๆ เรียก syndicate เช่นกลุ่มช่างไม้, กลุ่มช่างยนต์, กลุ่มช่างไฟฟ้า

เป็นต้น ผู้จัดการโรงงานเป็นผู้จัดงานให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการบริหาร เหตุผล
ที่ให้คนงานเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และมีสิทธิมีเสียงในการดำเนินงานเพราะคนงานรู้เรื่อง
โรงงานดี จะได้ดูแลให้ความเป็นอยู่ของคนงานด้วยกันดี มีความมั่นคง มีความเห็นอกเห็นใจกัน
เป็นคนงานด้วยกัน ถ้ารัฐบาลดำเนินงานมักเข้ากับฝ่ายนายทุน ค่าจ้างแบ่งตามปริมาณกำไร
ที่ได้รับจึงเป็นจำนวนไม่แน่นอน โรงงานใหม่เกิดไม่ได้ เพราะต้องมีคนงานก่อน สำหรับเป็นผู้
ดำเนินงาน

การบริหารงานโดยคนงานเองมักเกิดปัญหาอยู่ เช่น ขาดระเบียบวินัย ไม่มีทุนพอ
อาจถูกจากรัฐมา การบริหารงานตั้งเป็นรูป worker's council เลือกโดยคนงาน ยังมีคณะกรรมการ
บริหารอีกเลือกจากคนงานเช่นกัน ซึ่งไม่มีเงินเดือน

ในต้นศตวรรษที่ 20 ชาวออสเตรียชื่อ Ludwig von Mises ได้เขียนหนังสือไม่เห็นด้วย
กับการวางแผนที่ต้องคำนวณทางเศรษฐศาสตร์ และการแบ่งสรรทรัพยากรของลัทธิ
สังคมนิยม การตีค่าสินค้าและเครื่องมือใช้ผลิตก็ลำบาก เพราะลัทธิสังคมนิยมไม่ได้ตีค่าเป็น
เงินตรา จะผลิตสินค้าอะไรขึ้นเท่าไร หากไม่มีตลาดเป็นผู้กำหนดเหมือนในลัทธินายทุน
ก็เป็นเรื่องลำบากเช่นเดียวกัน สิ่งจูงใจให้คนผลิตในลัทธินายทุน คือ กำไร และการมีทรัพย์สิน
เพิ่มขึ้น ส่วนในลัทธิสังคมนิยมไม่มี เป็นเรื่องที่ Mises ยกขึ้นวิจารณ์

Hayek ได้วิจารณ์ลัทธิสังคมนิยมแบบเสรี สรุปแนวคิดของเขาที่สำคัญได้ 2 ประการคือ

1. สังคมนิยมแบบเสรี ต้องมีคณะกรรมการวางแผนส่วนกลาง ที่ทำงานละเอียดมาก
2. สังคมนิยมแบบเสรีไม่แตกต่างจากระบบเผด็จการรวบอำนาจ (totalitarian)

มาก เพราะมีคณะกรรมการส่วนกลางรวบอำนาจทางเศรษฐกิจไว้มากกว่าระบบนายทุนอีก
ซึ่งเขามีข้อวิจารณ์ต่อไปอีกว่า

2.1 การกำหนดราคาทำได้ยาก แม้จะใช้คณิตศาสตร์ช่วย ซึ่งเป็นหน้าที่คณะ
กรรมการวางแผนส่วนกลางและราคาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2.2 ลัทธินี้ ไม่ยอมให้ธุรกิจใหม่เข้ามาตั้งแม้จะผลิตได้ถูกกว่า

คำถามท้ายบทที่ 10

1. สังคมนิยมแบบเพ้อฝัน (utopian socialism) คืออะไร? เกิดขึ้นเพราะอะไร? บอกชื่อและแนวคิดเพียงสั้น ๆ ของบุคคลนั้นมา 2 ชื่อ
2. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่า ประเทศใดใช้ลัทธิเศรษฐกิจแบบใดในปัจจุบันมีอะไรบ้าง อธิบาย
3. อธิบายให้เข้าใจถึง ใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ตามหลักเกณฑ์การแบ่งระบบเศรษฐกิจ
4. อธิบายให้เข้าใจถึง ใครมีอำนาจตัดสินใจปัญหาเศรษฐกิจ ตามหลักเกณฑ์การแบ่งระบบเศรษฐกิจ
5. อธิบายให้เข้าใจถึง จักรกลเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำตัดสินปัญหาใช้ในการแบ่งระบบเศรษฐกิจ
6. ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน อาจแบ่งที่สำคัญออกได้กี่อย่าง? อะไรบ้าง? บอกชื่อประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจนั้นมาด้วย
7. ระบบนายทุนคืออะไร? มีความเป็นมาอย่างไร? ผลดีและผลเสียของระบบนายทุนมีอย่างไร?
8. จงสรุปลักษณะสำคัญของระบบนายทุนมาให้ทราบ?
9. จงอธิบายถึงระบบคอมมิวนิสต์หรือมากซิสม์ให้เข้าใจถึงลักษณะ, แนวคิด? เรียกอีกอย่างว่าอย่างไร? ตรงข้ามกับลัทธิเศรษฐกิจอะไร
10. Marx มีคำทำนายอย่างไร?
11. จงสรุปสาระสำคัญของระบบสังคมนิยมแบบบังคับมาให้ทราบ
12. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (mixed economy) คืออะไร? ทำไมไทยจึงจัดเข้าอยู่ในระบบนี้
13. จงสรุปสาระสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบผสมมาให้ทราบ
14. ลัทธิสังคมนิยมแบบเฟเบียน (Fabian socialism) คืออะไร? มีลักษณะอย่างไร?
15. ลัทธิสังคมนิยมแบบเฟเบียนเห็นสมควรให้เปลี่ยนแปลงในเรื่องอะไรบ้าง?
16. ลัทธิสังคมนิยมแบบเสรีมีลักษณะอย่างไร? ต่างกับลัทธิสังคมนิยมแบบบังคับอย่างไร? ใครเป็นผู้คิดขึ้น?
17. Ludwig von Mises มีความคิดไม่เห็นด้วยกับลัทธิสังคมนิยมแบบเสรีอย่างไร?
18. Hayek ได้วิจารณ์ลัทธิสังคมนิยมแบบเสรีอย่างไร?